

פרק י"ח (2) / הבשורה על מות אבשלום

וַיִּקְרָא לַמַּצְבֵּת עַל שְׁמוֹ וַיִּקְרָא לָהּ יָד אַבְשָׁלִם עַד
הַיּוֹם הַזֶּה:²

בפרק י"ד (שיעור 32 הערה 2) עמדנו על הסתירה שבין תיאור זה
ובין מה שנאמר שם, כי היו לאבשלום שלושה בנים ובת.
מכל מקום, בסיפורנו מודגש כי אבשלום מת בלא להניח לו
זכר ושארית.³

ב. הבשורה

התפקיד האחרון שנותר ליואב במלחמה הוא להודיע לדוד
על התוצאה. נעיין בפסוקים המתארים את ההודעה:

(יט) וְאַחֲמִיעֶזֶץ בֶּן צְדוֹק אָמַר אַרְוֶצָה נָא וְאַבְשָׁרָה אֶת
הַמֶּלֶךְ כִּי שָׁפְטוּ ה' מִיַּד אֲבִינִי: (כ) וַיֹּאמֶר לוֹ יוֹאָב לֹא
אִישׁ בְּשָׂרָה אֲתָה הַיּוֹם וּבִשְׂרֵת בָּיּוֹם אַחֵר וְהַיּוֹם
הַזֶּה לֹא תִבְשָׁר כִּי עַל פֶּן בֶּן הַמֶּלֶךְ מֵת: (כא) וַיֹּאמֶר
יוֹאָב לְכוּשִׁי לָךְ הַגִּד לַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר רָאִיתָ⁴ וַיִּשְׁתַּחֲוּ
כוּשִׁי לְיוֹאָב וַיֵּרָץ: (כב) וַיִּסָּף עוֹד אַחֲמִיעֶזֶץ בֶּן צְדוֹק
וַיֹּאמֶר אֶל יוֹאָב וַיְהִי מָה אַרְצָה נָא גַם אֲנִי אַחֲרָי
הַכוּשִׁי וַיֹּאמֶר יוֹאָב לְמָה זֶה אֲתָה רָץ בְּנִי וּלְכָה אִין
בְּשׂוֹרָה מִצֵּאת: ⁵ (כג) וַיְהִי מָה אַרְוֶץ וַיֹּאמֶר לוֹ רוּץ
וַיֵּרָץ אַחֲמִיעֶזֶץ דֶּרֶךְ הַכְּפָר וַיַּעֲבֵר אֶת הַכוּשִׁי: (כד) וַיְדוֹד
יוֹשֵׁב בֵּין שְׁנֵי הַשְּׁעָרִים⁶ וַיִּלְךְ הַצֶּפֶה אֶל גֵּג הַשְּׁעָרִים אֶל
הַחוּמָה וַיִּשָּׂא אֶת עֵינָיו וַיִּרְא וַהֲנֵה אִישׁ רָץ לְבָדוּ:
(כה) וַיִּקְרָא הַצֶּפֶה וַיִּגְדַּל לַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אִם לְבָדוּ
בְּשׂוֹרָה בְּפִיו וַיִּלְךְ הַלּוֹךְ וְקָרַב: (כו) וַיִּרְא הַצֶּפֶה אִישׁ

א. גל אבנים גדול מאד

עם מות אבשלום, שעל תיאורו עמדנו בארוכה בשיעור
הקודם, תמה המערכה:

(טז) וַיִּתְקַע יוֹאָב בַּשֹּׁפָר וַיֹּשֶׁב הָעָם מִרְדֶּף אַחֲרָי וַיִּשְׂרָאֵל
כִּי חֶשֶׁף יוֹאָב אֶת הָעָם:

תיאור זה מזכיר מלחמה אחרת – הקרב בין צבא יואב ובין
צבא אבנר בן נר על יד הברכה בגבעון (ראה לעיל פרק ב' שיעורים
4–5), שהסתיים אף הוא בצורה דומה: "וַיִּתְקַע יוֹאָב בַּשֹּׁפָר
וַיַּעֲמְדוּ כָל הָעָם וְלֹא יָרְדּוּ עוֹד אַחֲרָי וְלֹא יָסְפוּ עוֹד
לְהִלָּחֵם" (ב', כח). אלא שהדמיון הסגנוני מבליט דווקא את
ההבדל שבין שני האירועים. במלחמה ההיא הייתה ליואב
אחריות גדולה לשפיכות הדמים המיותרת, וכפי שהטיח
בפניו אבנר בן נר: "הֲלוֹא יָדַעְתָּה כִּי מָרָה תִהְיֶה בְּאַחֲרוֹנָהּ
וְעַד מָתִי לֹא תֹאמַר לְעָם לְשׁוֹב מֵאַחֲרָי אַחִיהֶם"¹. כאן,
לעומת זאת, יואב הוא שמנע את שפיכות הדמים, מתוך
הבנה שאחרי מותו של אבשלום אין שום טעם בהמשך
המלחמה. זוהי סגירת מעגל עבור יואב, וכפי שראינו לאורך
פרקי ספר שמואל (עיין במיוחד שיעור 21), גם כאן דמותו מוצגת
כאנטיטזה לדמותו של דוד: כאן נהג דוד שלא כשורה, ולו
נתקיימה פקודתו, מי יודע כמה דם עוד היה נשפך בשני
הצדדים; יואב הוא שקיבל את האחריות לשלומם של
ישראל, במחיר של עימות כבד עם דוד.

עם שוך הקרב הובא אבשלום ל'קבורה':

(יז) וַיִּקְחוּ אֶת אַבְשָׁלִם וַיִּשְׁלִיכוּ אֹתוֹ בְּיַעַר אֶל הַפַּחַת
הַגְּדוֹל וַיִּצְבּוּ עָלָיו גֵּל אֲבָנִים גְּדוֹל מְאֹד וְכָל יִשְׂרָאֵל
נָסוּ אִישׁ לְאֹהֲלוֹ:

הקבורה נעשית בדרך של ביזיון. ראשית, עצם ההשלכה אל
הפחת, מקום צידתן של חיות, היא ביזוי והשפלה. שנית,
על מקום הקבורה מוצב גל אבנים גדול, כשם שעשה יהושע
במקומות קבורתם של אויבי ישראל עכן (יהושע ז', כ), מלך
העי (שם ח', כט) ומלכי הדרום (שם י', כז). ועוד, שמלך העי ומלכי
הדרום נתלו קודם לכן על עץ, ובדומה להם נאחז אבשלום
באלה לפני מותו. כל אלו ממחישים את יחסו השלילי של
המקרא כלפי אבשלום, על כל הרעה אשר עשה בחייו.

לבסוף המקרא מביא בהערה פרט נוסף, המשלים את עונשו
של אבשלום. אבשלום מת ערירי, בלא בנים, ולא זכה
אפילו להיקבר במקום שהכין לו מצבה:

(יח) וַאֲבָשָׁלִם לָקַח וַיִּצְבּ לוֹ בְּחַיּוֹ אֶת מַצְבֵּת אֲשֶׁר
בְּעַמְקַ הַמֶּלֶךְ כִּי אָמַר אִין לִי בֶן בְּעֵבֹר הַזִּכִּיר שְׁמִי

2 כידוע, המבנה בנחל קדרון המכונה בימינו 'ד אבשלום' איננו קשור
לאבשלום. זהו מבנה מימי הבית השני שהקימו כוהני משמרת חִזְרִי סמוך
למערת הקבורה שלהם. עם זאת, לפחות מבחינה רעיונית המשיך קלונו
של אבשלום להינשא על מבנה זה בדורות מאוחרים: יש עדויות שבימי
הביניים נהגו יהודים להשליך אבנים על 'ד אבשלום', וכך נוצר עליה גל
אבנים.

3 "יד" היא מצבה שנועדה להנציח ניצחונות צבאיים (כמו אצל שאול, עיין
ש"מ"א ט"ו, יב) או להנציח אדם שמת בלא בנים ואין מי שיזכיר את שמו
(כמשתמע מן הפסוק "וַנִּתְּתִי לָהֶם בְּבִיתִי וּבְחֻמֹּתַי יָד וְשֵׁם טוֹב מִבְּנֵי
וּמִבְּנוֹת שֵׁם עוֹלָם אֲתָן לוֹ אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת" [ישעיהו נ"ו, ה]).

4 במקרים קודמים ששלח יואב שליח אל המלך, הקפיד לשים את הדברים
בפיו, כמו בפרשת מותו של אוריה החתי (י"א, יח–כא) ובפרשת האישה
התקועית (י"ד, ג–ט). כאן, לעומת זאת, הניח יואב את הניסוח לכּוּשִׁי, כדי
שלא יהיה מעורב בעצמו בבשורה על מות אבשלום ובאחריות לכך.

5 רש"י פירש שהכוונה היא שלא יקבל שכר על הבשורה. וכן פירש את דברי
דוד על הנער העמלקי שבישר לו על מות שאול: "כִּי הַמַּגִּיד לִי לֵאמֹר הִנֵּה
מֵת שְׂאֹל וְהוּא הָיָה כְּמִבְשָׁר בְּעֵינָיו וְאַחֲזָהּ בּוֹ וְאַחֲרָהּוּ בְּצִקְלָהּ אֲשֶׁר לָתַתִּי
לוֹ בְּשָׂרָה" (לעיל ד', י), וכתב רש"י שם: "אשר דימה לשמחני למען תתי לו
שכר בשורת".

6 רד"ק פירש שהכוונה למקום שבין השער החיצוני ובין השער הפנימי של
העיר. ואכן, בחפירות הערים דן, מגידו, גזר ולכיש נמצא שהיו נכנסים
לעיר דרך שער כפול, ובין השערים הייתה רחבה, ששימשה כנראה למושב
השופטים. מעל השער היה גג, ששימש לתצפית – הוא "גג השער אֶל
הַחוּמָה" הנזכר כאן. ועוד היו מעל השער חדרים נוספים, כמו "עֲלִיַת
הַשְּׁעָר" (הללן י"ט, א).

1 בשיעורנו שם הסברנו היאך יכול אבנר, שהוא שהציע "יקומו נא הנְעָרִים
וישְׁחֲקוּ לַפְּגִינָה" (שם, יד), לטעון כך כלפי יואב.

בלבד, ומבקש להקל עליו את קבלת הידיעה. יואב הבין, כנראה, שאם יראה דוד את אחימעץ, יסיק שאבשלום עודנו חי, וכפי שבאמת הגיב דוד כששמע שאחימעץ הוא המבשר: "איש טוב זה ואל בְּשׁוֹרָה טוֹבָה יְבוֹא". לפיכך ניסה יואב לשכנע את אחימעץ שיבשר ביום אחר,⁸ ושולח במקומו את הכושי. מסתבר ששליחת הכושי הייתה עשויה לרמז לדוד כבר מרחוק כי הבשורה אינה טובה כל כך.

בתחילה יואב מצליח לעכב במקצת את אחימעץ, אך לבסוף הוא נכנע להפצרותיו ומניח לו לרוץ. ככל הנראה סבר יואב שהכושי יגיע ראשון, והגעת אחימעץ לא תעלה ולא תוריד. אלא שיואב לא הביא בחשבון כי אחימעץ, גם אם איננו מהיר מן הכושי, הוא חכם הרבה יותר. בשעה שהכושי רץ בקו ישר, דרך ההרים, עד מחניים, בחר לו אחימעץ דרך ארוכה שהיא קצרה: הוא האריך את הדרך בִּירידה ל"כְּפָר" – היא כיכר הירדן (עיי' מ"א ז', מו) – ורק כשהגיע לקו שמול מחניים עלה על ההרים והקדים את הכושי.

הצופה על גג השער מודיע לדוד שלוש הודעות, ובשלושתן דוד מנסה לשכנע את עצמו שמדובר בבשורות טובות. ראשית, דוד מפרש בצדק את הידיעה על הרץ היחיד הקרב: "אם לְבַדּוֹ בְּשׁוֹרָה בְּפִי". הצופה תמה על הרץ הנוסף, אך דוד מרגיע אותו, ואת עצמו: "גַּם זֶה מְבַשֵּׁר". וכאמור, תחושתו החיובית מתחזקת בשמעו כי אחימעץ הוא המבשר.⁹

כשאחימעץ מגיע אל דוד הוא נוקט בסדר פעולות הפוך מן המקובל: "וַיִּקְרָא אֶחֱיִמֶעֶץ וַיֹּאמֶר אֶל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לַמֶּלֶךְ לְאִפְיֹו אֶרְצָה".¹⁰ סדר זה נועד להרגיע את דוד: ראשית כול הוא מודיע באופן כללי "שלום", ורק לאחר מכן נפנה לסדר הפעולות הרגיל, שתחילתו בהשתחויה למלך.

על כל פנים, כשאחימעץ רואה את דוד, הוא מתחיל לחשוב שאולי הצדק עם יואב. על כן הוא מחליף את המשפט המוחץ שביקש לומר – "כִּי שִׁפְטוּ ה' מִיַּד אֲבִיךָ" – במשפט פחות מחייב: "בְּרוּךְ ה' אֱ-לֹהֶיךָ אֲשֶׁר סָגַר אֶת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר

אחר רץ ויקרא הצֶפֶה אֶל הַשָּׁעַר וַיֹּאמֶר הִנֵּה אִישׁ רָץ לְבָדּוֹ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ גַּם זֶה מְבַשֵּׁר: (כז) וַיֹּאמֶר הַצֶּפֶה אֲנִי רֹאֶה אֶת מְרוּצַת הָרֵאשׁוֹן כְּמְרֻצַת אֶחֱיִמֶעֶץ בֶּן צְדוֹק וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אִישׁ טוֹב זֶה וְאֵל בְּשׁוֹרָה טוֹבָה יְבוֹא: (כח) וַיִּקְרָא אֶחֱיִמֶעֶץ וַיֹּאמֶר אֶל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לַמֶּלֶךְ לְאִפְיֹו אֶרְצָה וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ ה' אֱ-לֹהֶיךָ אֲשֶׁר סָגַר אֶת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר נִשְׂאוּ אֶת יָדָם בְּאֲדָנֵי הַמֶּלֶךְ: (כט) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לְנֹעַר לְאֲבִשְׁלֹמֹה וַיֹּאמֶר אֶחֱיִמֶעֶץ רֵאִיתִי הַהַמּוֹן הַגָּדוֹל לְשַׁלַּח אֶת עֶבֶד הַמֶּלֶךְ יוֹאֵב וְאֶת עֶבְדְּךָ וְלֹא יָדַעְתִּי מֵה: (ל) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ סֵב הַתִּיַצֵּב כֹּה וַיִּסֵּב וַיַּעֲמֵד: (לא) וְהִנֵּה הַכּוֹשִׁי בָּא וַיֹּאמֶר הַכּוֹשִׁי יִתְבַּשֵּׁר אֲדָנֵי הַמֶּלֶךְ כִּי שִׁפְטָךָ ה' הַיּוֹם מִיַּד כָּל הַקָּמִים עֲלֶיךָ: (לב) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל הַכּוֹשִׁי הַשְּׁלֹמֹה לְנֹעַר לְאֲבִשְׁלֹמֹה וַיֹּאמֶר הַכּוֹשִׁי יְהִי כְנֹעַר אֲבִי אֲדָנֵי הַמֶּלֶךְ וְכָל אֲשֶׁר קָמוּ עֲלֶיךָ לְרָעָה:

נראה, שעניינו המרכזי של תיאור זה הוא כיצד דוד מנסה להתמודד עם המציאות. דוד משלה את עצמו לאורך כל הדרך שפקודתו אכן קוימה, אם כי ניכר המתח שבין אשליה זו ובין הידיעה כי אפשר שהתוצאות אחרות.

התנהגותו של דוד דומה במיוחד להתנהגותו של עלי בשעה שהמתין על יד הדרך לשמוע את תוצאות הקרב עם הפלשתים (שמ"א ד'). נסכם את נקודות הדמיון העיקריות:

א. בשני המקרים מנהיג של עם ישראל⁷ יושב בקצה העיר, על יד הדרך, ומחכה לשמוע על תוצאותיה של מלחמה שלא יצא אליה.

ב. בשני המקרים אב שומע שבנו מת במלחמה.

ג. בשני הסיפורים מדובר בבנים שלא היו ראויים ליחס החיובי שקיבלו מאביהם.

העניין המרכזי בהקבלה זו הוא שבשני המקרים המנהיג מחכה לבשורה הלא-נכונה. לעיל (שיעור 7 לספר שמ"א) הארכנו על טעותו של עלי, ששם דגש מופרז בארון, במקום במצב הרוחני של עם ישראל – כמוהו כדוד, ששם את הדגש בסיפורנו בבנו, ולא בעם ישראל. ההקבלה לעלי, שנענש קשות על שלא הוכיח את בניו על התנהגותם המושחתת, מהווה ביקורת חריפה על יחסו של דוד לאבשלום.

כדי להמחיש את הבעייתיות בהתנהגותו של דוד, המקרא מתאר 'תחרות' בין אחימעץ בן יהונתן ובין הכושי מי יהיה הראשון שיודיע לדוד על תוצאות המלחמה. דומה שתחרות זו באה ללמד, שבעיני החיילים הידיעה אמורה לשמח את דוד. אמנם הכול שמעו את פקודתו שלא לפגוע באבשלום, אך איש לא העלה על דעתו שדוד יקבל קשה כל כך את בשורת הניצחון הגדול, שהושג בסייעתא דשמיא מרובה.

היחיד שמבין את המצב לאשורו הוא יואב, שמכיר את דוד יותר מכל אדם אחר. הוא מבין שאת דוד מטריד דבר אחד

8 ייתכן שאחימעץ מעוניין לבשר כעת משום שכבר בישר לדוד בשורה רעה – הבשורה על עצת אחיתופל (ראה שיעור 38). אם איש טוב מבשר בשורות טובות, מסתבר שבשורות רעות עשויות להעיד על בעייתיות באיש שמבשר אותן! אחימעץ מבקש אפוא להסיר מעליו את 'התווית' הזאת, ולבשר בשורות טובות.

9 תופעה דומה מצינו גם אצל בן זוגו של אחימעץ לריגול בירושלים, יונתן בן אביתר הכהן, בזמן המלכת אדוניהו את עצמו, שאביתר היה מתומכיה (מ"א א'). המאורע נקטע כשדוד ממליך את שלמה, ויונתן מגיע לדווח על הנעשה: "עוֹדְנוּ מְדַבֵּר וְהִנֵּה יוֹנָתָן בֶּן אֲבִיתָר הִכְהֵן בָּא וַיֹּאמֶר אֲדָנִי בָּא כִּי אִישׁ חָלַל אֶתְּךָ וְטוֹב תְּבַשֵּׁר. וַיַּעַן יוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לְאֲדָנִי הִנֵּה אָבֵל אֲדָנִי הַמֶּלֶךְ דָּוִד הַמֶּלֶךְ אֶת שְׁלֹמֹה" (שם, מב-מג). בשני הסיפורים הגיע בנו של כוהן גדול לבשר על אירוע המסיים מרד, ובשניהם סבר מי שהמידע נועד לאוזניו שמדובר בבשורה טובה, אך התברר לו שהבשורה רעה עבורה. אלא שאחימעץ היה בנו של הכוהן הנבחר, צדוק, והוא בישר בשורה שאכן הייתה טובה – סופו של מרד אבשלום; ואילו יונתן היה בנו של הכוהן הנדחה, והוא מבשר את הדבר למורד, שעבורו הידיעה אכן רעה.

10 בדרך כלל ההשתחויה למלך היא המעשה הראשון בפנייה אליו, והיא קודמת לכל פנייה מילולית (עיי' שמ"א כ"ה, כג-כד, אצל אביגיל; לעיל א', ב-ג, אצל הנער העמלקי; להלן ה"ט, יט-כ, אצל שמעי בן גרא; ועוד).

7 ומעניין הדבר, ששני המנהיגים הנהיגו את ישראל ארבעים שנה (עיי' שמ"א ד', יח; שמ"ב ה', ד).

נִשְׂאוּ אֶת יָדָם בְּאֲדָנֵי הַמֶּלֶךְ. המילה "סִגְר" מוסבת יותר על תפיסת אדם בחייו, ולא על הריגתו;¹¹ ובמקום לדבר על אויבים, אחימעץ מזכיר "אנשים". הבנה זו מתחזקת אצל אחימעץ כשדוד מביע ספק-קביעה-ספק-שאלה: "שְׁלוֹם לְנֶעַר לְאֲבָשָׁלוֹם". תגובתו של אחימעץ מגומגמת ומתחמקת: "רְאִיתִי הַהֶמוֹן הַגָּדוֹל לְשַׁלַּח אֶת עֶבֶד הַמֶּלֶךְ יוֹאָב וְאֶת עֶבְדָּךְ וְלֹא יָדַעְתִּי מָה".

כעת, כשדוד כבר אחוז ספקות, מגיע הכושי, ואוחז בלשון שרצה אחימעץ לומר מלכתחילה: "אֲדָנֵי הַמֶּלֶךְ כִּי שָׁפַטְךָ ה' הַיּוֹם מִיַּד כָּל הַקָּמִים עָלֶיךָ". ואכן, לכושי דוד פונה לא בקביעה, כי אם בשאלה: "הַשְּׁלוֹם לְנֶעַר לְאֲבָשָׁלוֹם?".¹² הכושי אמנם אינו משיב במישרים לשאלה, אך מאחר שהכושי, שלא כאחימעץ, לא הבין את הסיטואציה עד תכליתה, אין הוא מניח במענהו מקום לספק: "יְהִי כַנֶּעַר אֲבִי אֲדָנֵי הַמֶּלֶךְ וְכָל אֲשֶׁר קָמוּ עָלֶיךָ¹³ לְרָעָה".

* כל הזכויות שמורות לשיבת הר עציון ולרב אמנון בזק, תש"ע *
* עורך: בעז קלוש *

* בית המדרש הווירטואלי *
* מיסודו של *
* The Israel Koschitzky Virtual Beit Midrash *
* האתר בעברית: <http://www.etzion.org.il/vbm> *
* האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org> *
* *
* משרדי בית המדרש הווירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5 *
* דוא"ל: office@etzion.org.il *
* *
* לביטול רישום לשיעור: *
* <http://etzion.org.il/vbm/unsubscribe.php> *
* *****

11 כמו למשל בשאלת דוד את ה' "הֲיִסְגְרוּ בְעָלֵי קַעִילָה אֶתִּי וְאֶת אֲנָשֵׁי בְיָד שְׂאוֹל" (שמ"א כ"ג, יב); ועיין עמוס א', ו.

12 את התופעה הזאת מצינו בסדר הפוך במקום אחר במקרא. כשיעקב מתחפש לעשו, יצחק נוהג בחשדנות, ועל כן הוא שואל תחילה: "גֵּשָׁה נָא וְאָמְשָׁךְ בְּנֵי הָאֵתָה זֶה בְּנֵי עֵשָׂו אִם לֹא" (בראשית כ"ז, כא). לאחר מכן יצחק נרגע במקצת, ובשאלתו הבאה נראה שהוא רק מבקש לוודא זאת: "וְלֹא הִכִּירוּ כִּי הִיוּ יָדָיו כִּיָּדֵי עֵשָׂו אָחִיו שְׁעָרַת וַיְבָרְכֵהוּ. וַיֹּאמֶר אֵתָה זֶה בְּנֵי עֵשָׂו וַיֹּאמֶר אָנִי" (שם, כג-כד) – הפעם בלא ה"א השאלה.

13 צירוף זה קשור למזמור ג' בתהילים, שכותרתו "מְזִמֹר לְדָוִד בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי אֲבָשָׁלוֹם בְּנוֹ", ולאחריה נאמר: "ה' מָה רַבּוּ צָרֵי, רַבִּים קָמִים עָלָי".